

Kompas bewegingsonderwijs,

een planningstool voor vaksecties

Kompas bewegingsonderwijs is een planningstool voor vaksecties LO in het voortgezet onderwijs. Het kompas is ontwikkeld door SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling. De tool is gebaseerd op de publicatie *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs* (Brouwer et al., 2012). *Kompas bewegingsonderwijs* helpt vaksecties om samen doorlopende leerlijnen, thema's en (kern)activiteiten te plannen over de leerjaren heen. 'Het maken van een periodeplan was nog nooit zo eenvoudig. Je hebt alle informatie bij de hand', aldus één van de pilotscholen.

TEKST GER VAN MOSSEL

Samen een goede planning maken is voor veel vaksecties een lastige klus. Het maken van keuzes en komen tot overeenstemming kost veel tijd. Maar al te vaak neemt één docent het voortouw en ligt het document zonder draagvlak onder het stof in de kast. Voor de legitimering wordt het document nog weleens tevoorschijn gehaald. Maar echt gebruik van de periodeplanning zien we weinig. SLO heeft een digitale planningstool met bijhorende aanpak ontwikkeld die vaksecties zal aanspreken: het samen maken van een strakke periodeplanning die start vanuit ieders eigen lespraktijk. Het is tegenwoordig vrij eenvoudig om video-opnames te maken van gegeven lessen en naderhand samen met elkaar te bekijken. Collegiale uitwisseling van beelden levert gesprekstof op over bewegingsactiviteiten en de wijze waarop leerlingen deelnemen. Voor docenten is vooral dat laatste een belangrijke inspiratiebron. Het is vervolgens aan de

vaksectie om de opbrengsten van dat gesprek systematisch vast te leggen in een planningsdocument, beelden mogen daarbij niet ontbreken. *Kompas bewegingsonderwijs* kan vaksecties daarbij helpen.

Planningstool *Kompas bewegingsonderwijs*

Kompas bewegingsonderwijs is een Exceldocument dat bestaat uit zes tabbladen: 1) Themaplannen, 2) Periodeplan, 3) Kernactiviteiten BD (basisdocument), 4) Verwante activiteiten SV (schoolvoorbeelden), 5) Tussendoelen en 6) Leerlijnen + Kernactiviteiten. De tool is te downloaden op www.bewegingsonderwijs.slo.nl. Op deze website staan ook een introductiefilmpje en voorbeelden van scholen.

In de eerste twee tabbladen van de tool maken vaksecties hun programma. In het tabblad *Themaplannen* staan 64 thema's, ingedeeld naar de vier sleutels uit het *Basisdocument VO*: bewegen verbeteren, bewegen regelen, gezond

1	nr	Leerlijn	Thema	les	Kernactiviteit	1 ^e	2 ^e	d	Z
C									
	1	Lopen	Duurlopen	1	Shuttle Run test				
	9	Bom	Uitvoeren van een dansmotief	3	Streetdance 4x8 docent	72	67	d	x
	10	Doelspelen (hand)	Vormen van basketbal	3	Basketbal 4-3	81	75		
	14	Inbl. en uitmaken	Afgooispelen	2					
	16	Terugslagspelen	Volleybalachtige spelen	2	Volleybal 2-2	100	95	d	
	17	Terugslagspelen	Racketachtige spelen	2	Badminton tegen elkaar 1-1	100	95		
	20	Springen (tur)	Vrije sprongen	3	Salto voorover gehurkt vanaf verhoogd vlak	115	108	d	x
	r4	Bewegen regelen	Scheidsrechteren	*	Bij terugslagspelen				

Vaksectie College de Heemlanden in Houten over het werken met het Kompas:

Binnen onze vaksectie zijn wij vooral heel enthousiast over het proces. We hebben alle leerlijnen weer eens tegen het licht gehouden en stonden open voor de soms toch wel verschillende inzichten en meningen in de sectie. Daarnaast bleek dat een aantal leerlijnen nog onvolledig was of juist te gedetailleerd.

De verdeling per domein - zoals spel, turnen en atletiek- werd veel inzichtelijker door het invullen van het Kompas bewegingsonderwijs.

Zo werd duidelijk dat we naar verhouding veel turnen aanbieden.

Het was goed om hiervan bewust te worden.

Zeer boeiend waren de video-opnames van onze eigen lessen en de daaruit voortvloeiende discussies.

Voor onze vaksectie is het volgende doel om eigen filmpjes toe te voegen aan de leerlijnen in het Kompas bewegingsonderwijs, aangezien onze kernactiviteiten niet allemaal aansluiten bij die van Basisdocument in beeld.

bewegen en bewegen beleven (zie figuur 1). In dit tabblad legt de vaksectie haar thema's vast en verdeelt zij de beschikbare lestijd over de thema's. De thema's zijn gekoppeld aan tussendoelen. Vervolgens kiest de vaksectie voor een of meerdere kernactiviteiten per thema.

Kernactiviteiten zijn de bewegingsactiviteiten waarvan de vaksectie overeengekomen is ze in het programma op te nemen, bijvoorbeeld een spelactiviteit op de sportdag of een bepaalde sprong bij turnen. Kernactiviteiten worden door de vaksectie gebruikt als 'meet- en vergelijkactiviteiten' om te bepalen wat de leerlingen hebben geleerd. Het zijn de ijkpunten op de leerlijnen. Periodeplannen verschillen in het aantal uitgewerkte kernactiviteiten. Hoe meer kernactiviteiten zijn vastgelegd, hoe meer bewegingsactiviteiten van het programma door de vaksectie zijn vastgelegd.

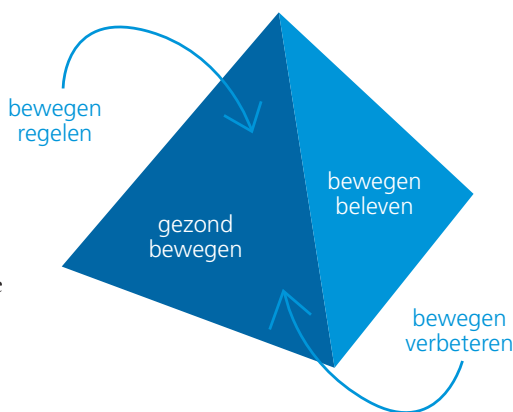
In het tweede tabblad *Periodeplan* plant de vaksectie in welke leerjaren en in welke periodes zij de thema's met kernactiviteiten wil uitvoeren. Het periodeplan zorgt voor een reële verdeling over de beschikbare lestijd en voor samenhang tussen de thema's.

In de overige tabbladen staan suggesties voor kernactiviteiten en tussendoelen. In het derde

tabblad *Kernactiviteiten BD* staan alle kernactiviteiten uit het basisdocument. In het vierde tabblad *Verwante activiteiten SV* staan voorbeelden van kernactiviteiten die zijn aangereikt door diverse scholen. In beide tabbladen zijn links opgenomen naar filmpjes met deelnameniveaus, afkomstig van de website *basisdocumentinbeeld.slo.nl*.

Het vijfde tabblad *Tussendoelen* beschrijft per thema de deelnameniveaus van leerlingen (zie een voorbeeld van doelspelen in figuur 2). Vanuit het eerste tabblad *Themaplannen* kan eenvoudig worden gelinkt naar deze tussendoelen. De tussendoelen komen inhoudelijk overeen met de rubrics uit *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*, maar zijn korter en bondiger beschreven. Bij de deelnameniveaus zijn drie niveaus onderscheiden: rookie, expert en master. Dit komt overeen met basis, vervolg en gevorderd. Het zorgniveau is niet beschreven.

Naast de deelnameniveaus als referentiekader voor de vaksectie zelf, kunnen docenten de tussendoelen voorleggen aan hun leerlingen. Dat kan bijvoorbeeld door de tussendoelen of filmbelden digitaal te projecteren. De leerlingen krijgen dan perspectief op wat zij zouden kunnen leren. Daarmee is de planningstool ook functioneel bij de formatieve evaluatie. Ten slotte biedt het zesde tabblad *Leerlijnen + Kernactiviteiten* een totaaloverzicht.

▲ **Figuur 2.**
Tussendoelen

◀ **Figuur 1.** Vier kwaliteitsleutels van het basisdocument vo

◀ **Figuur 3.** Voorbeeld van College de Heemlanden: kernactiviteiten periode C, leerjaar 1 en 2.

B	V	G	2	les	Kernactiviteit	1 ^e	2 ^e	d	Z	B	V	G
			C									
				1	Shuttle Run test							
x	x	<u>x</u>		4	Streetdance 4x8 + 4x8 zelf	75	70	d	x	x	x	<u>x</u>
				3	Basketbal 4-4 met 1/2 veld met RvA							
				2								
x	x	<u>x</u>		2	Volleybal 4-4 (Of 3-3)	102	97	d	x	x	x	<u>x</u>
				2	Badminton tegen elkaar 2-2	102	98					
x	x	<u>x</u>		3	Kast tipsalto (mrg)				x	x	x	<u>x</u>
				*	Bij basketbal							
				17								

Zorg

- globale tijdsverdeling van leerlijnen, geen kernactiviteiten

Basis

- tijdsverdeling en kernactiviteiten per thema

Vervolg

- + thema's en kernactiviteiten met beoogde deelnameniveaus (tussendoelen)

Gevorderd

- + evaluatie binnen vaksectie van gerealiseerde deelnameniveaus, bijvoorbeeld aan de hand van videobeelden, kernactiviteiten worden indien nodig bijgesteld

Vergevorderd

- + formatieve evaluatie van deelnameniveaus: aan het begin en tijdens de lessenreeks voorleggen van tussendoelen aan de leerlingen, bijvoorbeeld in de vorm van digitale beelden

▲ **Een voorbeelduitwerking**
Figuur 4. Scenario's voor programmaontwikkeling

Een voorbeelduitwerking

Figuur 3 geeft een voorbeelduitwerking weer van het *Kompas bewegingsonderwijs* van College de Heemlanden: de planning van een school in periode C (kerstvakantie tot voorjaarsvakantie) van leerjaar 1 en 2. Het totaal aantal lessen in deze periode is respectievelijk 16 en 17. De kernactiviteiten waarvan de lessen met blauw zijn gemarkeerd, worden in deze periode beoordeeld. Voor bewegen op muziek, doelspelen (leerjaar 1), terugslagspelen en springen is gekozen voor een kernactiviteit uit *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Deze kernactiviteiten zijn gelinkt naar filmpjes van de website *basisdocumentinbeeld.slo.nl*. In het schema wordt bij deze kernactiviteiten steeds verwezen naar de paginanummers van *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs* (1^e en 2^e druk), zodat de docent de kernactiviteit snel kan opzoeken. Bij duurlopen en bij doelspelen in leerjaar 2 heeft de school gekozen voor een eigen kernactiviteit. In periode C is de rol van scheidsrechter een sterthema zonder aparte onderwijstijd. Leerlingen vervullen de rol van scheidsrechter tijdens terugslagspelen (leerjaar 1) en doelspelen (leerjaar 2).

Ervaringen van scholen met Kompas bewegingsonderwijs

SLO heeft het Kompas uitgetoetst met drie docentengroepen: een netwerk van vijf vo-scholen van de KVLO-afdeling Leiden, en twee vaksecties van twee verschillende vo-scholen. De werkwijze was getrapd. Eerst

Contact

g.vanmossel@slo.nl

en twee vaksecties van twee verschillende vo-scholen. De werkwijze was getrapd. Eerst

Hoe werkt Kompas bewegingsonderwijs?

Download en open het Kompas-bestand van www.bewegingsonderwijs.slo.nl.

- 1 Open het tabblad *Themaplannen*
  - 1a Maak een thematijdsverdeling in het tabblad *Themaplannen*. Vergelijk deze tijdsverdeling met het advies van het basisdocument onderaan in dit tabblad.
  - 1b Vul de kernactiviteiten bij de thema's over de leerjaren in. Gebruik hierbij eventueel de kernactiviteiten uit het tabblad *Kernactiviteiten BD en/of Verwante activiteiten SV*. De kolommen met deelnameniveaus Z, B, V en G bieden de mogelijkheid om hyperlinks om te nemen naar filmpjes, bijvoorbeeld naar video's op www.basisdocumentinbeeld.slo.nl.
- 2 Open het tabblad *Periodeplan*
  - 2a Verdeel de gekozen leerlijnen/thema's/tijd/lessen/kernactiviteiten uit het tabblad *Themaplannen* over de periodes van het betreffende leerjaar. Door de thema's per periode op dezelfde rij te houden, blijft de doorlopende leerlijn over de leerjaren zichtbaar.
  - 2b Controleer of de lestijd in een bepaalde periode past en corrigeer indien nodig.

keken zij samen naar videobeelden van leerlingen en daarna werden afspraken gemaakt over de themaplannen en het periodeplan.

Bij de programmaontwikkeling is gekozen om te starten vanuit de eigen lespraktijk. De docenten uit de vaksectie hebben video-opnames gemaakt van een les LO van ongeveer tien minuten. Vervolgens werden daarbij zorgvuldig de bewegingsactiviteiten gekozen.

Tijdens het observeren van de videobeelden kregen de docenten de volgende vragen mee:

- 1 Welke deelnameniveaus onderscheiden we?
- 2 Wat zijn de deelnameniveaus van de individuele leerlingen?
- 3 Wat zijn de overeenkomsten en waarin verschillen de deelnameniveaus?
- 4 Waarin zouden bepaalde leerlingen zich kunnen verbeteren?
- 5 Is de kernactiviteit geschikt of kunnen we deze op bepaalde punten verbeteren?
- 6 Wat zijn de kernactiviteiten in de betreffende leerlijn?

Videobeelden als vliegwiel

Met de gezamenlijke vaksectie kijken naar videobeelden van leerlingen werkt heel inspirerend. Doorgaans kijkt de docent alleen naar zijn eigen leerlingen, met het oog van de meester. Tijdens de bespreking van de videobeelden was het interessant om van iedereen te horen waarin bepaalde leerlingen zich zouden kunnen verbeteren. Het ging dan niet alleen over bewegingsvaardigheden maar ook over hoe de leerlingen het bewegen beleven. Vinden alle leerlingen het uitdagend en hoe gaan ze met elkaar om? En wat is voor bepaalde leerlingen het toekomstperspectief? Waarin zouden zij zich kunnen ontwikkelen? Het bepalen van geschikte kernactiviteiten door de vaksectie was vervolgens nog maar een kleine stap. De vaksectie verdeelde zich in groepjes om bepaalde activiteitgebieden uit te werken en tijdens de volgende bijeenkomst aan elkaar voor te leggen.

Scenario's voor programmaontwikkeling

Tijdens het uitproberen van *Kompas bewegingsonderwijs* met de scholen kregen we ook steeds meer zicht op verschillende typen programmaontwikkeling. Ook daarin zijn niveaus te onderscheiden, zie figuur 4.

SLO is benieuwd naar vaksecties LO die hun programma hebben (door)ontwikkeld aan de hand van het *Kompas bewegingsonderwijs*, daarbij samen kijken naar videobeelden van hun leerlingen en hun programma daarop bijstellen. Mocht je een Kompasplan hebben, wij denken graag met je mee! ■